

АНТИКОРУПЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Шурупова Катерина Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри професійної та соціально – гуманітарної освіти
Криворізького національного університету
м. Кривий Ріг, Україна*

Барчак Ольга Миколаївна

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти освітньо-наукової програми «Менеджмент» кафедри
менеджменту та адміністрування
Криворізького національного університету
м. Кривий Ріг, Україна*

Національне агентство з питань запобігання корупції провело опитування населення та бізнесу для розуміння поширеності корупції в Україні. Звіт показав, що у сфері освіти, у 2022 році – 32,9% респондентів перебували в конкретних контактних ситуаціях, що містили ознаки корупції. «Першість» у поширеності серед корупційних ситуацій поділили дві ситуації: отримання заліків і вищих оцінок під час сесій (27,9%, без динаміки) та неофіційні виплати за підготовку і захист звітних робіт (курсових, рефератів, практичних, лабораторних тощо). Друге місце також поділили дві ситуації: неофіційні платежі за вирішення питань проживання у гуртожитку (19,1%) та отримання вищих поточних оцінок у міжсесійний період (18,0%). Адміністрація або викладачі значно частіше є ініціаторами проаналізованих корупційних ситуацій (33,7–59,8%). Студенти виступають ініціаторами у 11,0–24,6% випадків [1, с. 74–75].

Таким чином освіта являється тією сферою, що потребує удосконалення механізму протидії та запобігання корупції.

Як влучно зазначили С. Ж. Лазаренко, К. А. Бабенко, визначення поняття «корупція у сфері освіти» має трактуватися як негативне соціальне явище, що полягає в умисному використанні особою займаної посади в корисливих цілях для особистого збагачення чи збагачення інших осіб у супереч інтересам держави та суспільства [2].

Так як чинники, що впливають на рівень корупції різноманітні, то і заходи протидії корупційним проявам також мають багато аспектів.

Одним із напрямків попередження корупції виступає менеджмент як наука, що вивчає управління в різних сферах суспільного життя

«Менеджмент» є складовим елементом управління, під яким розуміють цілеспрямовану дію на колективи працівників або окремих виконавців із метою досягнення поставлених цілей. Зміст поняття «менеджмент» можна розглядати як науку і практику управління, як організацію управління фірмою і як процес прийняття управлінських рішень. Етимологічно менеджмент походить від латинського слова «manus» – рука. Початково це слово означало вміння дбайливо вести домашнє господарство, майстерно володіти засобами праці, вправно працювати. Але традиційно визначається, що сучасний термін «менеджмент» (management) американського походження і перекладається як управління, керування; адміністрація, керівництво. Менеджмент визначається як засіб, манера спілкування з людьми; влада і мистецтво управління; орган управління. За своїм змістом термін «менеджмент» певною мірою можна вважати синонімом терміну «управління», але поняття «управління» набагато ширше [3, с. 7–8]

Менеджмент як наука, що вивчає управління, завдяки методам та інструментам управління може оптимізувати процес запобігання та протидії корупції в освіті, удосконалити механізм взаємодії структурних підрозділів в середині закладів освіти з метою виявлення корупційних проявів.

Тому серед видів менеджменту у науковій літературі все частіше зустрічається термін антикорупційний менеджмент. Так Д. Румянцева визначає антикорупційний менеджмент як організаційно-управлінську діяльність в управлінні організаційними ресурсами (людськими, фінансовими, матеріальними, інформаційними), плануванні, мотивації, організації діяльності та контроль, спрямований на створення організації (державного органу, органу місцевого самоврядування, іншої юридичної особи тощо), системи запобігання та протидії корупції, а також усунення причин її виникнення [4, с. 77] За визначення С. Яременка та О. Яременко, антикорупційний менеджмент – це вид організаційно-управлінської діяльності у сферах управління ресурсами організації (фінансові, матеріальні, інформаційні), планування та організації діяльності, управління персоналом, спрямований на створення в державній організації системи запобігання та протидії корупції, усунення причин її виникнення [5].

Таким чином, антикорупційний менеджмент являється спеціальним видом менеджменту, організаційно-управлінською діяльністю, головною метою якого виступає запобігання та протидія корупції, і який може впроваджуватись у системі закладів освіти.

Систему освіти в Україні складає сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними [6]

Серед системи закладів освіти особливе місце посідає заклади вищої освіти (далі ЗВО) – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [7].

Впровадження антикорупційного менеджменту в ЗВО дозволить ефективно здійснювати управління всіма ресурсами закладу та створити систему запобігання та протидії корупції, усунути причини її виникнення. Антикорупційний менеджмент у ЗВО представляє собою сукупність управлінських заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та мінімізацію корупційних ризиків у діяльності ЗВО.

Основними елементами антикорупційного менеджменту у ЗВО виступають: 1) політика доброчесності; 2) оцінка корупційних ризиків; 3) навчання та інформування; 4) канали повідомлення про порушення; 5) відповідальність та санкції.

Реалізація антикорупційного менеджменту в освіті можлива через застосування інструментів протидії корупції, які включають в себе врегулювання конфлікту інтересів, фінансовий контроль, антикорупційне законодавство, розвиток культури доброчесності тощо.

На рівні ЗВО антикорупційний менеджмент реалізується за допомогою прийняття антикорупційних програм.

Антикорупційна програма схвалюється конференцією трудового колективу ЗВО та затверджується наказом ректора на зразок антикорупційних програм Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна тощо.

Положення щодо обов'язковості дотримання антикорупційної програми включаються до правил внутрішнього трудового розпорядку ЗВО, положень про структурні підрозділи, усіх трудових договорів, а також можуть включатися до договорів, які укладаються ЗВО.

Впровадження антикорупційного менеджменту в ЗВО включає проходження декількох етапів. По-перше, здійснення попередньої

оцінки корупційних ризиків у діяльності ЗВО. По-друге, закріплення на юридичному рівні правового статусу уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції в антикорупційній програмі ЗВО. По-третє, здійснити навчання працівників уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції, а також за необхідності, інших працівників ЗВО. По-четверте, організація контролю та моніторингу виконання антикорупційної програми, через щорічну звітність та громадський контроль.

Література:

1. Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність. звіт за результатами опитування населення та бізнесу. Київ, 2023. 131 с.
2. Лазаренко С. Ж., Бабенко К. А. Корупція в системі вищої освіти: сутність, причини та наслідки. Шостий апеляційний адміністративний суд. URL: <https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/b/560-korupsiya-v-sistemi-vishchoji-osviti-sutnist-prichini-ta-naslidki.html#:~:text>
3. Бірюченко С.Ю., Бужимська К.О., Бурачек І.В. Менеджмент : підручник / під заг. ред. Т. П. Остапчук. Житомир : Державний університет «Житомирська політехніка». Житомир : Вид-во «Рута», 2021. 856 с.
4. Румянцева Д. Антикорупційний менеджмент в державній установі як елемент антикорупційної політики в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. 3 (27). С. 75–81.
5. Яременко О., Яременко С. Сторінка антикорупціонера: погляд зсередини на деякі питання. *Фрагменти антикорупційного менеджменту. Держслужбовець*. 2018. № 12. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2018/december/issue-12/article-41302.html>
6. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (дата звернення: 20.08.2025).
7. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 20.08.2025).